

Nusikalstamumo tendencijos ir optimizavimas globalizacijos sąlygomis

Vytautas Gavelis

Docentas socialinių mokslų daktaras
Vilniaus universiteto
Teorinės ekonomikos katedra
Saulėtekio al. 9, LT-2040 Vilnius
Tel. (370 5) 236 61 47

Straipsnyje nagrinėjama globalizacijos tendencijų įtaka bendro nusikalstamumo veiksniams ir dinamikai. Nusikalstamumo optimizavimo problemos analizuojamos alternatyvių nuostolių kontekste, pažymint, kad bendrus nusikalstamumo nuostolius sudaro nusikaltėlių aukoms padaryti nuostoliai ir valstybės skiriamos lėšos kovoti su nusikalstamumu. Ekonominės teorijos lygmeniu siūlomas nusikalstamumo optimizavimo modelis. Jis grindžiamas nusikalstamumo sąnaudomis ir visuomenės pirmenybėmis pasirenkant alternatyvias blygybes. Aptariamos valstybės skiriamų lėšų viešajai tvarkai palaikyti ir visuomenės saugumui užtikrinti racialesnio naudojimo galimybės.

Įvadas

Socialinių ir ekonominių procesų tarptautinė integracija turėjo neigiamą įtaką bendro nusikalstamumo tendencijoms. Nusikalstamos grupės kur kas greičiau nei įvairios valstybės institucijos pasinaudojo tomis galimybėmis, kurias atvėrė komunikacinių sistemų plėtra, pasienio kontrolės lengvatos, ekonomikos liberalizavimas, darbo rinkų transformacija, tarptautinis kapitalo mobilumas, lengvatinių ekonominių rinkų susiformavimas. Tuo tarpu kai kurių valstybių teisinės ir ekonominės institucijos globalizacijos įtaką nusikalstamumui įvertino nepakankamai. Ne išimtis ir Lietuva, kurioje globalizacijos veiksniai, turintys įtakos kai kurioms nusikalstamumo rūšims, nesusisteminti, praktiškai neanalizuojami. Skiriant ir naudojant lė-

šas viešajai tvarkai palaikyti ir visuomenės saugumui užtikrinti nesilaikoma optimizavimo principo reikalavimų, nevykdomi ekonominiai eksperimentai nusikalstamumui mažinti, aukštosiose mokyklose nedėstomi ekonominės kriminologijos pagrindai. Ekonominės teorijos kontekste nusikalstamumo analizė yra ypač aktuali, kadangi šio neigiamo socialinio reiškinio padariniai vienu ar kitu aspektu paliečia kiekvieną visuomenės narį.

Globalizacijos tendencijų įtaka nusikalstamumui

Analizuodamos bendrą pasaulinės gyvensenos principų formavimąsi plečiantis transnacionalinei ir informacinei erdvei, Jungtinės Tautos skiria šešias globalizacijos tendencijas: 1) libe-

ralios demokratijos plėtra; 2) rinkos jėgų dominavimas ekonomikoje; 3) kai kurių valstybių ekonominė integracija; 4) gamybos sistemų ir darbo rinkų transformacija; 5) greitas technologijų atsinaujinimas; 6) visuomenės informavimo priemonių revoliucija ir vartotojiškosios ideologijos įsitvirtinimas.

Šios tendencijos turi įtakos visoms gyvenimo sritims, iš jų ir nusikalstamumui. Ekonominiai liberalizavimui tapus dominuojančia ideologija, spartesnis ekonominis augimas pasireiškia kiekvienoje šalyje. Tačiau silpniau išsivysčiusiose šalyse ekonominis augimas vyksta didėjant socialinei stratifikacijai (visuomenės turiniam susiskaldymui). Vis didesnei sukuriama pajamų daliai atitenkant siauram verslininkų ratui, neturtingiausia visuomenės dalis praktiškai nemažėja. Kai didelis nedarbas, skurdas ir todėl nedidelis žmogaus ekonominis mobilumas, susidaro palanki aplinka bendram nusikalstamumui didėti, skurstančių šeimų vaikams papildyti nusikaltusiųjų gretas. Globalizacijos sąlygomis didėjanti socialinė stratifikacija pasireiškia tuo, kad nusikalstamumą skatina ne tiek absoliutus, kiek santykinis skurdas, įsitikinimas, kad visuomenės išteklių paskirstomi neteisingai. Autoriaus atlikti tyrimai rodo, kad Lietuvoje yra tiesioginė skurdo, nedarbo ir nusikalstamumo priklausomybė ir ji neigiamai veikia tiek neorganizuoto (gatvių), tiek organizuoto (automobilių vagysčių, narkotikų verslo) nusikalstamumo tendencijas [5, p. 54–76].

Ekonomikos liberalizavimas, ekonominių ryšių plėtra paskatino ekonominio nusikalstamumo didėjimą. XX amžiaus pabaigą galima vadinti ekonominio nusikalstamumo globalizavimo periodu. Jame apgaulingomis finansinėmis operacijomis, korupcija buvo įtarti daugelio išsivysčiusių valstybių pirmieji asmenys. Šiuo periodu ypač ryški tapo politinės valdžios ir jos sprendimų priklausomybė nuo tarpusavyje organizuotų galingų ūkio subjektų, nuo kurių fi-

nansinės paramos priklauso valdančiosios politinės daugumos išlikimas. Vis dažniau įvairiose valstybėse pastebimos aukščiausiųjų valdymo institucijų tikslinio pobūdžio ūkinės klaidos rodo, kad šiuolaikiniame pasaulyje politinė valdžia jau nesiorientuoja į karines struktūras, o remiasi finansine galia, kuri tapo visa apimančia ir realia valstybės jėga. Politinės valdžios ir finansinės oligarchijos interesų sutapimas kai kuriose šalyse lėmė, kad pats valdžios mechanizmas pavertė pačią valdžią preke. Jos pirkinimas garantuoja valstybės pareigūnų neteisėtas paslaugas, kurios dažnai lemia stambių ekonominių projektų įgyvendinimą tiek savo šalyje, tiek užsienyje. Visa tai didina ekonominį nusikalstamumą, nes kiekviena valstybės institucija, turinti kovoti su ekonominiais nusikaltimais, bet teikianti lengvatas valdžios kuruojamiems subjektams, tampa mažiau kontroliuojama ir gali tuo piktnaudžiauti teikdama neteisėtas paslaugas jau savo lygmeniu kuruojamiems ūkio subjektams.

Integracinių ryšių plėtra paskatino finansų sistemos globalizavimą, kuris suformavo galingas lengvatines rinkas. Tačiau jų įtaka šalies ūkiui nevienareikšmė. Apskritai skatinamos bendrą tarptautinę prekybą, tarptautines investicijas lengvatines rinkos kartu suformavo globalią ekonominių nusikaltimų sistemą, padedančią išvengti mokesčių tiek ūkio subjekto nacionalinėje valstybėje, tiek užsienyje. Šios sistemos nekontroliuoja jokios valstybės nei teisiškai, nei finansų institucija, o tai sudaro sąlygas kapitalui „bėgti“, slėpti pelną, plauti nešvarius pinigus. Todėl nacionalinės valstybės, spręsdamos savo socialines problemas, negali visiškai remtis savo šalies ūkio galimybėmis ir rezultatais. Kartu jos privalo būti nuolat pasirengusios priimti didžiulius nešvarių pinigų srautus, atkeliaujančius į šalį tik trumpam periodui ir galinčius sugriauti ekonomiką ar net sukelti tarptautinę finansų krizę, taip, pavyzdžiui, įvy-

ko 1997–1998 metais. P. Kenedžio duomenimis, kasdieną kompiuteriniais tinklais sudaromų sandorių vertė siekia trilijoną JAV dolerių ir šimtus kartų viršija realiai perkamų bei parduodamų prekių ir paslaugų vertę [14, p. 64–84]. Del šių fiktyvių sandėrių JAV ekonomika kasdien patiria 6 mlrd. dolerių nuostolį, Anglijos ekonomika – 2 mln. svarų sterlingų nuostolį [16, p. 267].

Plečiantis integraciniams ryšiams ekonominis nusikalstamumas didės ir dėl to, kad firmos dažnai plečia savo užsienio filialų tinklą turėdamos tik vieną tikslą – su transferinės kainodaros pagalba nuslėpti mokesčius. Kai firmos turi tikslą mažinti mokesčius savo šalyje ar importo muito mokesčius užsienyje, jos gaminius (jų komponentus) savo filialams kitose valstybėse parduoda daug mažesne nei rinkos kaina. Ir atvirkščiai, siekdamos išvengti didelio pelno apmokestinimo savo šalyje, firmos gaminius (jų komponentus) perka iš savo užsienio filialų didesnėmis nei rinkos kainomis. Slepiant pelną, dažnai perkamos savo užsienio padalinių bevertės akcijos, imituojamas nesumokėjimas už prekes užsienyje, komisinių išmokėjimas užsienio piliečiams bei firmoms ir kt. Globalizacija skatina ir korupciją. Daugelyje šalių (JAV, Prancūzijoje, Belgijoje, Japonijoje, Šveicarijoje) kyšiai užsienio piliečiams laikomi gamybinėmis išlaidomis, jeigu mokesčių institucijoms pareikalavus nurodomi kyšio gavėjai. Tačiau ši informacija konfidenciali ir užsienio teisės bei finansų institucijoms neparduodama. Kai kuriose valstybėse (Kanadoje, Olandijoje) kyšių gavėjų užsienyje net nereikia nurodyti.

XX amžiaus viduryje sukūrus pirmąsias elektronines skaičiavimo mašinas prasidėjo informacinė revoliucija. Amžiaus pabaigoje jau susiformavo naujo tipo – informacinių technologijų visuomenė, kuri neturi politinių, socialinių ir ekonominių sienų. Kartu su ja išplito

ir kompiuterinis nusikalstamumas. Pažymėtina, kad pirmas toks nusikaltimas buvusioje SSSR erdvėje buvo padarytas 1979 metais Vilniuje. Dabar su kibernetinės erdvės pagalba padaromi nusikaltimai yra tarptautiniai, naudojami keliolikos valstybių palydoviniais, telekomunikaciniais ir kitokiais ryšiais. Šių nusikaltimų vykdytojus, esančius už tūkstančio kilometrų nuo nusikaltimo vietos, yra ypač sunku išaiškinti. Būtent todėl kompiuterinis nusikalstamumas globalizacijos sąlygomis turi ryškia didėjimo tendenciją. Dabartinės kompiuterizacijos sąlygomis nė vienos šalies ūkio subjektai negali būti įsitikinę, kad jų finansinės ar materialinės lėšos nebus pavogtos ar bent laikinai panaudotos nelegaliai prekybai ar gamybai. Vien JAV dėl šio nusikalstamumo nuostoliai sudaro 100 mln. dolerių per metus [13, p. 20]. Pažymėtina, kad daug kompiuterinio nusikalstamumo padarytų nuostolių nepastebima, apie juos nepranešama. Didelės firmos, turtingi asmenys dažnai nepastebi, kad jų finansiniais ištekliais laikinai pasinaudoja šalutiniai asmenys ar kad iš jų sąskaitos dingsta jiems mažos 100 ar 200 dolerių sumos. Ypač daug žalos padaro virtualios įmonės – legaliai, kažkurioje pasaulio šalyje registruotos prekybos firmos, bankai. Pavyzdžiui, tik internetinėje erdvėje trumpą laiką dirbęs bankas „European Union Bank“ buvo registruotas Antigvos saloje, jo serveris buvo Vašingtone, o vadovaujantis personalas – Kanadoje. Organizavęs gerą reklamą bankas pritraukė daug klientų, pasinaudojęs komercinėmis jų paslaptimis, pelningai įvykdė kelias akcijų pirkimo–pardavimo operacijas ir pasukui dingo iš internetinės erdvės su visais klientų pinigais.

Globalizacijos sąlygomis ypač neigiamą įtaką nusikalstamumui turi visuomenės informavimo priemonės (VIP) reklamuojamos tokios elgesio formos, kurios tradiciškai doroviniu požiūriu buvo nepriimtinos. Paplitus palydovi-

niams, kabeliniams ryšiams, VIP tarpusavio konkurencija padidėjo. Siekdamas neprarasti žiūrovų ir skaitytojų auditorijos, VIP pradėjo manipuluoti žmogaus igimtomis silpnybėmis, ydomis. Užmaskuotas prostitucijos, narkomanijos, azartinių lošimų, mafijos reklamavimas techninėmis priemonėmis transformuojant dorovinių santykių esmę ugdo natūralumo ir tolerancijos požiūrį į visokią socialinę patologiją. Gyvenime tai pasireiškia tuo, kad individai nesugeba skirti realios tikrovės nuo įsivaizduojamosios, nusikalstamų veikų nuo nenusikalstamų.

1990–2000 metais Lietuvoje pasireiškė ryški nusikalstamumo ir lėšų, skirtų viešajai tvarkai ir visuomenės saugumui užtikrinti, didėjimo tendencija (žr. 1 lentelę).

1 lentelės duomenimis, užregistruotų nusikalstamų skaičius Lietuvoje 1990–2000 m. padidėjo 2,2 karto. 1993–2000 metais nusikalstamų skaičiui padidėjus 36 proc., valstybės išlaidos viešajai tvarkai ir visuomenės saugumui užtikrinti padidėjo net 4,2 karto. 1993 metais vieno nusikaltimo sąnaudos buvo 3630 litų, o 2000 metais – 11 322 litai, arba 3,1 karto didesni. Todėl ekonominės teorijos lygmeniu iškyla du susiję klausimai: 1) alternatyvių kaštų požiūriu kas lemia didesnius visuomenės nuostolius: nusikalstamų padaryti nuostoliai ar žymios valstybės biudžeto dalies naudojimas

kovoti su nusikalstamumu; 2) koks visuomenės požiūriu turėtų būti racionalus nusikalstamumo lygis. Atsakius į šiuos klausimus teoriniu lygiu, būtų lengviau prognozuoti ir realias nusikalstamumo tendencijas.

Ekonominis nusikalstamumo optimizavimo modelis

Alternatyvių sąnaudų požiūriu visuomenė neturi kelti nusikalstamumo likvidavimo tikslo. Remiantis racionalumo principu reikia, kad visuomenė, atsižvelgdama į savo finansines galimybes, apibrėžtų optimalų nusikalstamumo lygį, kuriam mažinti skirti papildomų išteklių ekonomiškai netikslinga. Ekonominės teorijos lygmeniu tokį modelį praėjusio amžiaus dešimtajame dešimtmetyje pasiūlė JAV ekonomistai kriminologai L. Philips ir H. Votey. Jų nuomone, optimalų nusikalstamumo lygį turėtų fiksuoti visuomenės lėšų viešajai tvarkai palaikyti (x) ir nusikaltėlių aukų patirtų nuostolių (y) sankirtos taškas (žr. 1 pav.) [8, p. 29–30].

Šiuos nuostolius sumuojančios kreivės Z žemiausiame taške aukų patirti ribiniai nuostoliai susilygina su ribine nauda, kurią lemia visuomenės skirtos lėšos kovoti su nusikalstamumu. Deja, autoriai nepaaiškina, kaip įmanoma visiškai išreikšti nusikaltėlių aukų patirtus

*1 lentelė. Užregistruotų nusikalstamų skaičius ir nacionalinio biudžeto išlaidos viešajai tvarkai ir visuomenės saugumui užtikrinti 1990–2000 m.**

<i>Metai</i>	<i>Užregistruotų nusikalstamų skaičius</i>	<i>Nacionalinio biudžeto išlaidos viešajai tvarkai ir visuomenės saugumui (tūkst. Lt)</i>	<i>Išlaidų viešajai tvarkai ir visuomenės saugumui lyginamoji dalis nacionaliniame biudžete, %</i>
1990	37 056	–	–
1993	60 378	219 165	8,3
1995	60 819	678 555	11,0
1997	75 816	1 062 543	12,3
2000	82 370	932 568	9,8

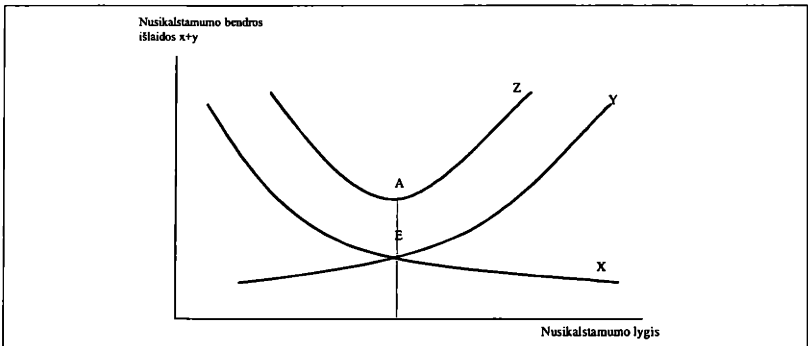
* Šaltinis: Lietuvos statistikos metraštis, 1994–1995. Vilnius, 1995. P. 143.; Lietuvos statistikos metraštis, 1997. Vilnius, 1997. P. 28, 87, 106; Lietuvos statistikos metraštis, 2001. Vilnius, 2001. P. 85, 159.

nuostolius ir kam turi būti lygus atstumas AE. Teoriniu lygiu analizuojant teigiamą ir neigiamą nuolydį turinčias kreives jos visada susikerta. Tačiau neturint vienos kreivės konkrečių duomenų jų susikirtimo taškas lieka neaiškus. Kita vertus, jei nusikaltėlių aukų patirti nuostoliai būtų aiškūs, nebūtų reikalo x ir y išreikšti skirtingomis kreivėmis, jas būtų galima susumuoti ir išreikšti bendra neigiama nuolydžio kreive. Kad ir kaip būtų, pasiūlytas modelis prarastų prasmę, nes grafike liktų tik viena kreivė.

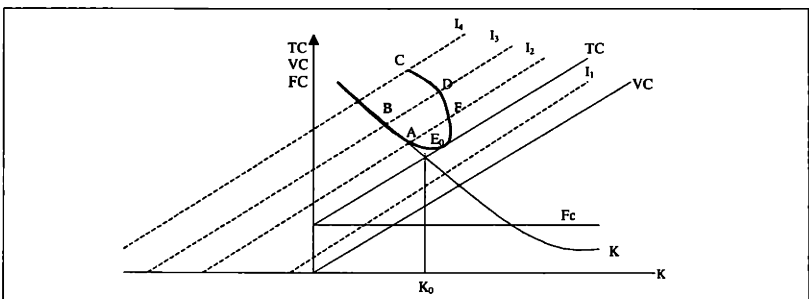
Optimizuojant nusikalstamumo lygį galima orientuotis į realias visuomenės išlaidas viešajai tvarkai palaikyti ir skirti realias buhalterines fik-

suotas (FC), kintamas (VC) ir bendras (TC) išlaidas. Tuo tarpu nusikaltėlių aukų patirtus nuostolius galima apskaičiuoti tik apytiksliai, remiantis konkrečiai patirtais materialiniais nuostoliais ir pagal atskirą metodiką subjektyviai įvertinant sumušto, suluošinto žmogaus nuostolius pinigais.

Išreikškus minėtas išlaidas koordinacių sistemoje, kreivės TC ir VC yra teigiamo nuolydžio, FC – absoliučiai elastinga, tuo tarpu nusikalstamumo kreivė K turi neigiamą nuolydį. Teoriniu lygiu TC ir K kreivių sankirta turėtų fiksuoti optimalų nusikalstamumo lygį (žr. 2 pav.).

1 pav. Nusikalstamumo išlaidos

2 pav. Nusikalstamumo optimizavimas

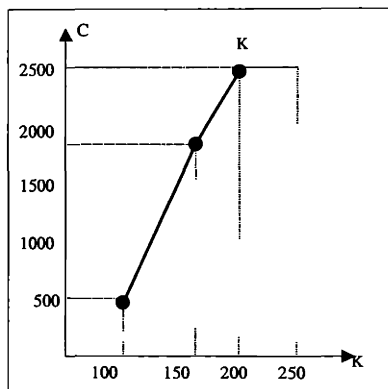
Simboliai: TC – bendros išlaidos, VC – kintamos išlaidos, FC – fiksuotos išlaidos, K – nusikalstamumo lygis, I – abejingumo kreivės, K_0 – optimalus nusikalstamumo lygis

Teoriniame modelyje nustatydamas optimalų nusikalstamumo lygį K_0 visuomenė privalo turėti kažkokį atramos tašką, pavyzdžiui, dabartinį lygį. Tada E_0 fiksuoja realias visuomenės sąnaudas viešajai tvarkai ir saugumui palaikyti bei realų nusikalstamumo lygį. Tačiau sprendama, kokios turėtų būti nusikalstamumo tendencijos, visuomenė turi atiduoti prioritetą vienui alternatyviai blygybei: didesnės išlaidos ar didesnis nusikalstamumas. Kadangi ir viena, ir kita yra blygybės, jų abejingumo kreivės I yra teigiamo nuolydžio tiesės, pasvirusios abscisių ašies atžvilgiu. Pasirinkdama abejingumo kreivėse tam tikrus taškus (A, B, C, D, F) visuomenė nustato nusikalstamumo tendencijas, o tai leidžia tam tikru periodu, atsižvelgus į finansines galimybes, pasirinkti optimalų nusikalstamumo lygį. Šis pasirinkimas lems K kreivės nuolydį ir atitinkamai didesnę ar mažesnę nusikalstamumo elastingumą visuomenės lėšų, skiriamų kovoti su nusikalstamumu, atžvilgiu.

Skiriamų lėšų dydis visuomenės saugumui užtikrinti turi didelę įtaką nusikalstamumo lygiui. Kaip rodo 2 lentelės duomenys, 1993–1995 metais šias lėšas padidinus daugiau kaip tris kartus, nusikalstamumas laikinai stabilizavosi. 1995–1997 metais lėšos visuomenės saugai padidėjo 57 proc., tačiau nepaisant to nusikalsta-

mumo koeficientas padidėjo ketvirtadaliu. 1997–2000 metais lėšoms sumažėjus 12 proc., nusikalstamumo koeficientas padidėjo tik 10 proc. Tai rodo, kad atvirkštinė funkcinė valstybės didinamų lėšų visuomenės saugumui užtikrinti ir nusikalstamumo mažėjimo priklausomybė praktiškai kol kas nepasireiškia. Šią priklausomybę apibūdinanti kreivė yra teigiamo nuolydžio ir akivaizdžiai neelastinga (žr. 3 pav.).

K kreivės neelastingumas gali būti susijęs su neefektyviu lėšų visuomenės saugumui užtik-

3 pav. Nusikalstamumo kreivė Lietuvoje 1993–2000 m.

2 lentelė. Lėšų, skiriamų viešajai tvarkai palaikyti (C), ir nusikalstamumo (K) koeficientai Lietuvoje 1990–2000 m.*

Metai	Lėšos, skiriamos viešajai tvarkai palaikyti, 10 000 gyventojų (C)	Nusikalstamumo koeficientas 10 000 gyventojų (K)
1990	-	99,6
1993	586 630,1	161,6
1995	1 825 544,7	163,7
1997	2 871 737,8	204,5
2000	2 521 817,1	222,7

* Šaltiniai: Lietuvos statistikos metraštis, 1994–1995. Vilnius, 1995. P.1 43; Lietuvos statistikos metraštis, 1997. Vilnius, 1998. P. 28, 87, 106; Lietuvos statistikos metraštis, 1998. Vilnius, 1998. P. 38, 148, 149; Lietuvos statistikos metraštis, 2001. Vilnius, 2001. P. 85, 159.

rinti naudojimu. Dabar šios lėšos daugiausia naudojamos nusikaltimams aiškinti ir nusikaltėlių padarytoms veikoms teisiškai įvertinti. Tačiau bent dalį šių lėšų skyrus prevenciniam darbui, daryti įtaką konkreitiems nusikalstamumo veiksniams, efektas gali būti didesnis. Pavyzdžiui, dabar didelis nusikalstamumo lygis tarp asmenų, grįžusių iš kalinimo įstaigų. Dėl objektyvių priežasčių negalėdami įsidarbinti, likę be gyvenimo šaltinio, jie tampa agresyviu nusikalstamumą didinančiu veiksmu. Valstybei alternatyvių išlaidų požiūriu lygiai tas pats, kurią blygbę pasirinkti: skirti didesnes lėšas teisėsaugos ir teisėtvarkos institucijoms ar tas pačias lėšas skirti asmenims, grįžusiems iš kalinimo įstaigų, pašalpos mokėti, kad nedarytų naujų nusikaltimų. Lėšas, skiriamas viešajai tvarkai ir saugumui palaikyti, sumažinus tik 0,5 proc. būtų galima mokėti nusikaltimų nedarymo pašalpas po 430 litų per mėnesį beveik 1000 žmonių, tai sumažintų bendrą nusikalstamumą beveik 1,5 procento. Socialinio teisingumo požiūriu tokių pašalpų mokėjimas, be abejo, neteisingas dorų, bet taip pat nedirbančių asmenų atžvilgiu. Tačiau rinka ir negali užtikrinti socialinio teisingumo, kai reikia iš dviejų blygbių pasirinkti vieną. Nepaisant to optimizavimo principas veikia visokiomis sąlygomis. Ir būtent todėl valstybė privalo pasirinkti pačias geriausias savo lėšų vartojimo galimybes.

Išvados

1. Pagrindinės globalizacijos tendencijos – liberalios demokratijos plėtra, pasaulinės eko-

nomikos integracija, gamybos sistemų ir darbo rinkų transformavimas, greitas technologinis atsinaujinimas, visuomenės informavimo priemonių revoliucija ir vartotojiškosios ideologijos įsitvirtinimas silpniau išsivysčiusiose šalyse neigiamai veikia nusikalstamumo tendencijas. Didėjanti socialinė stratifikacija, didelis nedarbas didina neorganizuotą (gatvių) ir organizuotą nusikalstamumą. Politinės valdžios suaugimas su finansine oligarchija, lengvatinių rinkų susiformavimas didina ekonominį nusikalstamumą, korupciją. Susiformavus informacinių technologijų visuomenei, didėja kompiuterinis nusikalstamumas. Visuomenės informavimo priemonių naudojimas individo igimtomis silpnybėmis skatina tam tikros visuomenės dalies nesugebėjimą skirti realią ir įsivaizduojamą tikrovę, nusikalstamas veikas nuo nenusikalstamų.

2. Sudarant ekonominį nusikalstamumo optimizavimo modelį būtina remtis realiais buhalteriniais bendrais, pastoviais ir kintamais kaštais. Bendrų išlaidų kreivės ir neigiamo nuolydžio nusikalstamumo kreivės sankirtos taškas sudaro prielaidas abejingumo kreivėmis fiksuoti galimas nusikalstamumo tendencijas ir optimalų nusikalstamumo lygį atsižvelgiant į finansines visuomenės galimybes.

3. Žymus Lietuvos teisėsaugos ir teisėtvarkos institucijų finansavimo didinimas 1993–2000 metais, nusikalstamumo tendencijų nepakeitė. Todėl siekiant didinti nusikalstamumo elastingumą valstybės skiriamų lėšų visuomenės apsaugai atžvilgiu, tikslinga dalį šių lėšų skirti įgyvendinti konkrečias nusikalstamumo prevencines priemones.

LITERATŪRA

1. Apler N., Hellman D. Economics of Crime A Reader. 2th ed. Simon an Schuster Custom Publishing, 1997.

2. Becker G. Crime and Punishment: AN Economic Approach // Journal of Political Economy. 1968, vol. 76, no. 2.

3. Clinard M. V., Yager R. S. *Corporate Crime*. New York, London, 1980.
4. Eskridge C. *The Futures of Crime in America: An Economic Perspective* // Wright. *Crime and Criminal Justice in a Declining Economy*. Cambridge, Mass, 1981.
5. Gavelis V. *Skurdo, nedarbo ir nusikalstamumo ryšys* // *Ekonomika, mokslo darbai*. 1999, Nr. 48, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1999.
6. Newman G. *Crime and the Human Condition. Essays Crime and Development*. UNICRI, Rome, 1990.
7. Nils Christie. *Nusikaltimų kontrolė kaip pramonė*. Vilnius: Eugrimas, 1999.
8. Philips L., Votey H. Jr. *The Economics of Crime Control*. Beverly Hills, 1981.
9. *Political corruption: A hand book* / Ed. by A. J. Meldenheimer, et. al. Oxford, 1989.
10. Rubin P. *The Economics of Crime*. Cambridge, Mass, 1980.
11. Stigler G. *The Optimum Enforcement of Laws* // *Journal of Political Economy*. 1970, vol. 78, no. 3.
12. Susan Rose-Ackerman. *Korupcija ir valdžia: priežastys, padariniai ir reforma*. Vilnius: Vaga, 2001.
13. Волеводз А. Г. *Противодействие компьютерным преступлениям*. Москва: Юрлитинформ, 2002.
14. Кеннеди П. *Вступая в двадцать первый век*. Москва: Весь мир, 1999.
15. *Коррупция в США. Аналитический обзор*. Москва, 1993.
16. Лунев В. В. *Преступность XX века*. Москва: Норма, 1999.
17. Свенсон В. *Экономическая преступность*. Москва: Прогресс, 1987.

TENDENCIES OF CRIME RATES AND OPTIMIZATION IN THE ENVIRONMENT OF GLOBALIZATION

Vytautas Gavelis

Summary

Growth of liberal democracy, integration of global economy, transformation of production systems and labour markets, rapid technological renovation, revolution of mass media as well as entrenchment of consumer ideology negatively influence crime rates in underdeveloped countries. Rising social stratification, high rates of unemployment determinate an increase of street crime rates as well as rates of organized crime. Coalescence of political power and financial oligarchy, development of offshore markets determines an expansion of economic crime and corruption while creation of a society of informational techno-

logies augments computer crime. The use of inborn vices of an individual by mass media raise inability of certain parts of society to differentiate actual reality from a virtual one as well as legal acts from crime.

While elaborating economic model of crime optimization it is necessary to refer to real total costs, fixed costs as well as variable costs. The point of intersection of curve of total costs with the indifference curve creates preconditions for locate possible dynamics of crime as well as optimal level of crime on a basis of financial capabilities of a given society.

Įteikta 2002 m. rugsėjo mėn.